

Artner Annamária

**AZ ASEAN ÉS 4 ALAPÍTÓ NAGYGAZDASÁGÁNAK
JELENE ÉS JÖVŐJE AZ 1997-ES
PÉNZÜGYI KRÍZIS UTÁN**

1. Háttér: a krízis

1.1. Az 1997 közepén kirobbant pénzügyi krízis Dél-Koreán kívül elsősorban az ASEAN 5 alapítóját (Thaiföldet, Indonéziát, Malaysiát, valamint kisebb mértékben a Fülöp-szigeteket és Szingapúrt) érintette. Visszaeső gazdaság, gyengébb valuta, kisebb vásárlóerő, csökkenő export lett közös jellemzőjük, még ha a mértékekben vannak is különbségek. Megroggyanásuk kihatott az ASEAN-ra mint szervezetre is, megingatva a regionális együttműködés jövőjébe vetett hitet.

1.2. 1997 májusában Thaiföld nagy külföldi (állami és magán-) adósságát kihasználva a valutaleértékelésre játszó valutaspekulánsok támadást intéztek a thaiföldi valuta, a baht ellen. A baht ezt követő kényszerű leértékelése majd lebegtetése pánikot váltott ki a régióban. (1996-ról 1997-re a nettó magántőke-áramlás összesített értéke Thaiföld, Indonézia, Malaysia, a Fülöp-szigetek és Dél-Korea esetében 93,8 milliárd USD-t tett ki, 1997-ben mínusz 6 milliárd USD-t, s a kiáramlás még 1998-ban is folytatódott kb. 25 milliárd dollárral.) A környező országok valutáinak tömeges eladása másutt is válságos helyzetet idézett elő. Thaiföld után a Fülöp-szigetek került sorra, pedig sok száz millió dollár eladásával igyekezett elejét venni a hazai valuta, a peso összeomlásának. Ezután a maláj ringgit értéktelenedett el, miután a központi bank a kamatok 50%-os felemelésével és dollár milliárdok feláldozásával próbált ellenállni a ringgit-beváltási rohamnak. Malaysiát Indonézia követte, ahol a valutakrízis nemcsak a gazdasági tevékenységet bénította meg, de a nyomában fellépő áru- (főleg élelmiszer-) hiány, infláció és munkanélküliség súlyos zavargásokhoz, etnikai összecsapásokhoz is vezetett (aminek következtében az addig megdönthetetlennek vélt Suharto távozott az elnöki posztról, átadva helyét Habibienek).

1.3. A krízis oka a globalizáció folyamataiban összefonódó, de a kapitalizmus természetéhez híven *ex ante* szabályozatlan és parciális érdekek mentén szerveződő kelet-ázsiai gazdaságok éppen e folyamatok következtében gyors, a hazai adottságokat meghaladó ütemű fejlődése volt, ami a gyors növekedéssel felbátorított spekulációs tőke

nyereség-hajszolásán keresztül torkollott valutakrízisbe. A *mainstream* nemzetközi szakirodalom azt a látszatot igyekezett kelteni, hogy tulajdonképpen nem is lehet tudni, mit csináltak rosszul az érintett gazdaságok. Okolták a nagy fizetési mérleg deficitet (IMF), a cserearányromlást, az eladósodást stb. Idővel azonban kialakult – hogy úgy mondjuk – egy „minimálprogram” amely szerint:

- * a kereskedelmi bankárok csordaszelleme,
- * a rövid távú kereskedelmi bankhitelek ellenőrizetlensége, s végül
- * a túlberuházások a főbűnösök.

Ez a magyarázat azonban – bármily igaz elemeket tartalmaz is – nem tér ki a krízishez vezető gazdasági-társadalmi folyamatok mélyebb összefüggéseire.

2. A krízis hatása az ASEAN-image-ra

2.1. A pénzügyi krízis után a politikusok és elemzők többségének szemében jelentősen megváltozott az ASEAN-kép. Amilyen briliánsnak látták az ASEAN jövőjét 1997-ig, olyan lesújtó lett véleményük a krízist követően. Ehhez járult a Délkelet-Ázsia nagy részét érintő környezeti katasztrófa, az erdő- és bozóttüzek hatása. A gazdasági és természeti csapásokból nincs gyors kiút, s a következmények felszámolása a piaci alapú, tehát alapvetően elszigetelt, ösztönös és *ex post* cselekvésre épülő gazdaságokban még lassabb. Ez igaz az ASEAN-országok helyzetére is, amelyet nehezít, hogy a pénzügyi válság éppen a világgazdasághoz fűződő viszonyukat rendítette meg. Értve ezen:

- (A) A saját fejlődésre törekvő, a hazai tőkefelhalmozást preferáló kormányok helyzete objektíve (a gazdasági helyzet miatt) és szubjektíve (a politikájukat érő támadások miatt) is megnehezült, és pénzügyi reform címén a (további) deregulálás kényszere elé kerültek. Holott sebezhetőségük forrása meghatározó módon nem az alkalmazott politika volt, hanem gazdaságuk történelmileg kialakult, alapvetően függő helyzete. A kevésbé liberalizált, illetve deregulált gazdaságokban (mint pl. Malajzia, Thaiföld) tehát a valutaválság hatására felszínre került gazdasági hiányosságok erre a történelmi alulfejlettségre vezethetők vissza.
- (B) De nem könnyebb a krízis előtt is teljesen „nyitott” gazdaságoknak (mint Szingapúr) sem: Itt éppen a nyitottság tűnt okolhatónak a krízisért, illetve azért, hogy a krízis (a valuta árfolyamának drasztikus esése) az adott méreteket öltötte. Holott itt sem pusztán a „nyitottság” a lényeg, hanem a gazdaság viszonylagos gyengesége. A gyengébb gazdaság csak a hierarchia alsóbb fokán integrálódhat a világgazdasághoz, s ez teszi sebezhetővé. (A külföldi tőke szerepét érzékelteti, hogy a külföldi feldolgozóipari leányvállalatok részesedése a feldolgozóipari eladásokból Szinga-

púrban 1980-ban 67,4%, 1994-ben 75,1% volt, Malaysiában 1985-ben 34, 1994-ben 52,6%. A külföldi működőtőke (FDI, *foreign direct investment*) aránya a bruttó állótőke-képződésben Szingapúrban 1997-ben 24,2%, Malaysiában 12,2%, Indonéziában 7%, Thaiföldön 6,8%, a Fülöp-szigeteken 6,2% volt, az FDI-nak a GDP-hez viszonyított aránya pedig ugyanebben az évben rendre: 9%, 5,2%, 2,2%, 2,4%, 1,5%. Érdekes, hogy a magyar adatok (FDI a beruházásokban 23,6%, a GDP-ben 4,8), leginkább a szingapúrihoz állnak közel.

2.2. Az elmúlt évek véletlennel tűnő, de a gazdálkodás módjába épített lehetőségük miatt végső soron nem véletlen eseményei tehát megfordították az ASEAN-országok és az ASEAN-integráció hírnevét. Ahogy Szingapúr miniszterelnöke, Goh Chok Tong megállapította 1999 áprilisában Bruneiben: az ASEAN mind az 1997-es, mind az 1998-as csúcsértékezetén elmulasztotta meggyőzni a világot arról, hogy továbbra is életképes (hogy „a krízisből a gyors növekedés visszaállításának hitével került ki.”)

3. A krízis hatása az ASEAN-együtműködésre

3.1. Ebben a helyzetben az ASEAN-jövő bizonytalanabbá vált, amit a thaiföldi külügyminiszter (Surin Pitsuwan) megnyilatkozása is jelez. Eszerint a pénzügyi krízis az ASEAN szerepének újragondolását is igényli. Hiszen egyfelől adott a közösen kitűzött cél, hogy 2020-ra stabil, virágzó, versenyképes és teljesen (áru, szolgáltatás, tőke tekintetében is) liberalizált ASEAN-régiót hozzanak létre, másfelől azonban a tagországok még abban sem tudnak megegyezni, hogy mely szektorokkal kezdjék a liberalizálást.

3.2. Az ASEAN alapítóinak kritikus gazdasági helyzete 1997-98-ban, ahogy az ilyen esetekben lenni szokott, erodálta együttműködési készségüket, és a korábbiaknál markánsabbá, nyíltabbá tette vitáikat – az összefogás szükségessége ellenére. Az ASEAN főtitkára, Rodolfo Severino 1999. május végén úgy érezte, figyelmeztetnie kell a tagokat, hogy ne forduljanak el a regionalizmustól a nehézségek hatására. A regionális együttműködés feladása ugyanis olyan helyzetet teremtene – mondta –, amelyben a régió vagy fragmentálódik, vagy az erősebb gazdasági hatalmak és vállalataik martalékává válik. Severino kérése rövid távon nem talált visszhangra, bár 1999 nyarán már érzékelhető volt egy új, szolidaritásalapú hangvétel. A tagországok vezetői elismerték, hogy problémáik összekötik őket, gazdaságaik kölcsönhatásban vannak, és nem várhatnak tartós eredményt az elszigetelt cselekedetektől. Az 1999-es csúcson, melyen először ült össze 10 ország vezetése, mindenki az összetartásról beszélt, és óvatos optimizmussal tekintett a jövőbe. A tagállamok közti ellentétek azonban ekkor sem szunnyadtak.

3.3. Az ASEAN belső gyengesége nemcsak gazdasági természetű, de politikai és intézményi is. A politikai megosztottság a korábbiak (pl. Kelet-Timor) mellett az új belépők

belső viszonyaiból következik, s a dialóguspartnerekhez (EU, USA, Japán, Kína) való viszonyban is megmutatkozik. Az intézményi feszültségek az eredetileg 5 országra kitalált szervezet 10-re bővüléséből, továbbá az „új regionalizmus” követelményéből adódnak. Az ASEAN-t tehát új alapokra kell helyezni. Eredetileg az ASEAN Indonézia, Malaysia és Szingapúr szoros politikai összetartozására épült. E hármasszövetség (melynek összehozásában Indonézia vitte egykor a prímet) alkotta az ASEAN geostratégiai alapját. A szervezet jórészt ma is e három ország összhangján nyugszik, amely összhang azonban szintén megrendült a krízisben. Szingapúr viszonya mindkét országgal megromlott. A közeljövőt ez a feszültséggóc jelentősen megterheli, s megkérdőjelezi az ASEAN politikai és biztonságpolitikai közösségként való fejlődését is.

4. A krízis hatása az ASEAN 4 alapító nagy gazdaságára

4.1. Gazdasági hatás

4.1.1. A pénzügyi sokk alaposan megrázta a régió országainak gazdasági-társadalmi rendjét. A pénzügyi folyamatoknak ilyen mértékű visszahatása a reálfolyamatokra most volt először tapasztalható. Ezt nyilván az érintett gazdaságok alapjainak viszonylagos gyengesége, a velük szemben álló pénzügyi körök túlsúlyos hatalma magyarázza.

4.1.2. A krízis előtt (1980-96 között) a régiót évi átlag 7%-os gazdasági növekedés jellemezte. Ezt a trendet törte meg a két évig tartó, negatív növekedéssel járó válság, amely elsősorban a mezőgazdaságon kívüli szektorokat érintette, ezen belül is főként a feldolgozóipart, az építőipart és természetesen a pénzügyi szektort. Csökkentek az exportbevételek is, mivel azonban az import még jobban visszaesett, a kereskedelmi mérleg mindenütt javult.

4.1.3. Érdekes és tanulságos ugyanakkor, hogyan a transznacionális működőtőke bizalma összességében nem rendült meg a krízis következtében. Az ázsiai fejlődő országok, így Indonézia, Malaysia, Thaiföld és a Fülöp-szigetek által kínált befektetési, tőkeemegtérülési lehetőség továbbra is csábberőt jelent. Mint egy felmérés kimutatta, a régióban érdekeltséggel bíró japán, amerikai és európai multik a válság által létrehívott reformoktól a befektetési klíma és az értékesítési lehetőségek további javulását várják.

4.1.4. 1997-1998-ban a vizsgált országok körében ugyan valamelyest csökkent a működőtőke-beáramlás, de ez többnyire csak átmeneti jelenségnek bizonyult. Indonéziában és Malaysiában a működőtőke-beáramlás csökkenése még 1999-ben is folytatódott, a Fülöp-szigetek, és Thaiföld (Szingapúrhoz és Dél-Koreához hasonlóan) azonban jelentős növekedést könyvelhetett el.

4.1.5. Persze a válság hatása nem volt mindenütt egyforma. Leginkább Indonéziát és Thaiföldet sújtotta, kevésbé Malaysiát és a Fülöp-szigeteket. Malaysia esetében inkább a vállalati szférát érintette, a lakosságot alig, a Fülöp-szigetek esetében (hasonlóan Laoszhoz, Kambodzsához és Vietnámmal) a válság hatása marginális volt. Indonézia gazdasága ellenben több mint 13%-kal esett vissza 1998-ban, inflációja 70%-ra ugrott, az ország egy főre jutó GDP-je dollárban kifejezve egyharmadára esett, a szegénység, a legkülönbözőbb szintű és formájú nélkülözés, valamint a munkanélküliség azonban ugrásszerűen nőtt.

4.2. Politikai hatás

4.2.1. A pénzügyi válság a politikát sem hagyta érintetlenül. Thaiföldön távozásra kényszerült a miniszterelnök, demokratikus választásokon keresztül lecserélődött a kormány, s az új országvezetés rögtön módosította az alkotmányt: kimondták, hogy a miniszterelnököt közvetlenül a népnek kell választania, s eltörölték a nem választott, katonák által dominált szenátus vétőjogát. Indonéziában Suharto elnök 32 éves uralmának vetett véget a krízis, valamivel demokratikusabb viszonyoknak adva át helyét. Malaysiában kiéleződött a Mahathir Mohamed és reformpárti helyettese Anwar Ibrahim közötti ellentét, amely azonban a Mahathir-i vonalvezetés győzelmével végződött.

4.2.2. A régió gazdasági-társadalmi fejlődését a krízis előtt az államilag vezérelt piacgazdasági modell jellemezte, és a nyugati típusú demokráciáknál jóval nagyobb súllyal bírt bennük a tekintély. Ezt a modellt kezdte ki a krízis. A „reformerek” a politikai rendszer merevségét, korruptségét is a válság előidéző faktorai között tartják nyilván. A felemelkedő középosztály mindenütt nagyobb gazdasági-politikai hatalmat követel magának, s nagyobb társadalmi nyugalmat, ami az alullevők helyzetének javítását is feltételezi.

4.2.3. Úgy is mondhatjuk, hogy a krízis a gazdaság addigi menedzselésének helyességébe vetett bizalmat ingatta meg széles néprétegek szemében, s mint az korunkban ilyen esetekben szükségszerű, a nagyobb mozgástérre, jobb érdekérvényesítésre vágyó helyi erők ezt a helyzetet használják fel arra, hogy a nyugati (amerikai) típusú társadalmi-politikai modellt állítsák fel alternatívaként. Ennek a politikai demokráciának a gazdasági párja viszont természetesen a deregulált és liberalizált piacgazdaság. A válság sújtotta ázsiai országok tehát szükségszerűen (tovább-) „nyitni” fognak, vagyis felszabadítják gazdaságukat a még meglévő kötöttségek alól, megnyitva az utat a teljes világpiaci integrálódás előtt.

4.2.4. A válság következtében tehát az ASEAN-országokban felerősödött a politikai demokratizálás iránti igény. E folyamat erősödésének mértékét az is jelzi, hogy a de-

mokraták hangja átcsap az országhatárokon. Így például a belügyekbe való beleszólást kínosan mellőző gyakorlattal ellentétben a malaysiai Anwar Ibrahim korrupciós vádak következtében történt letartóztatása ellen a Fülöp-szigetek és Thaiföld politikai körei is szót emeltek.

4.2.5. *Summa summarum* a korábban az IMF és a Világbank által is dicsért, sőt támogatott kelet-ázsiai modell most heves kritika tárgya. Ebben az összefüggésben azonban éppen a szabad piac gyengéket sújtó hatásait éri támadás, ami azonban nem okolható a válság kirobbanásáért (sőt, részben ennek következménye a szegények helyzetének romlása). Miközben tehát az autokratikus politika elemeit száműzni kívánják a társadalomból (demokratizálás, deregulálás), az 1999-es szingapúri külügyminiszteri találkozón megfogalmazódott a szegények ASEAN-szintű védelmének igénye, ami szintén része a következetes szabadpiaci modellnek. Az ASEAN-együttműködés számára a krízis azzal a pozitív hozadékkal járt, hogy minden tagország elismeri a politikai, intézményi, szabályozási reformok és ezek összehangolásának szükségességét – de ez mit sem ér a gyakorlatba való átültetés nélkül.

5. A fellendülés jelei, kilátások

5.1. A valuták, illetve pénzügyi rendszerek védelme érdekében az érintett országokban mindenütt monetáris szigorot vezettek be, az IMF segítségével (Indonézia, Thaiföld) vagy anélkül (Malaysia).

5.2. 1999 közepe óta ASEAN-szerte mutatkoznak a krízisből való kilábalás jelei. Ez persze önmagában véve nem meglepő, hiszen a piacgazdaság fejlődésének ciklikusságából következik, hogy minden krízist fellendülés követ.

5.3. A javulást, a fellendülőfélben lévő tőzsdéken túl, alapvetően a strukturális reformok (bank- és pénzügyek, csődtörvények) következtében újjáéledő gazdasági alapok, a kibocsátás növekedése jelzik. Az 1998-as visszaesés után a 4 nagy ASEAN-országban mindenütt jelentős (minimum 3,5%-os) növekedés következett be, s 2000-2001-ben mindenütt további növekedés várható. A *The Economist* a növekedési ütemek tekintetében a *Far Eastern Economic Review*-nél kevésbé optimista; az előbbi 2000-re csak 3-5%-os ütemet jósolt, az utóbbi viszont ennél gyorsabban, 2001-re pedig 5-6%-ot prognosztizál. E ráták megfelelnek a szingapúrinak, és meghaladják a térség legfejlettebb gazdaságának, Japánnak az ütemét. A pénzügyi zavarok lecsengését mutatja, hogy mindenütt csökken az infláció. Ezek a trendek 2003-ig valószínűleg fennmaradnak.

6. Az ASEAN előtti kihívások

6.1. Az ASEAN már a krízis előtt is komoly kihívások előtt állt. Egyfelől hosszabb ideje folyik, de még mindig nem elégséges a megalakulás idején prioritásként kezelt biztonságpolitikai szempont gazdaságira cserélése az integráció szervezőerői között, s ezzel a befelé forduló intézményi keretek nyitottabbá tétele. Ezt a folyamatot szolgálta és egyben inspirálta a régió kívüli partnerekkel való szorosabb együttműködés szervezeti kereteinek fejlődése az ASEM és az APEC keretében. Másfelől ezt a szervezeti megújulást úgy kell végrehajtani, hogy az 5 (6) országra szabott ASEAN alkalmassá váljon 10 (a 6-okon kívül Vietnam, Laosz, Myanmar, Kambodzsa), a korábbiaknál sokkal heterogénabb országcsoport tömörítésére. Rögtön mindjárt Kambodzsa felvételével adódtak problémák, hiszen közvetlenül a beléptetés előtt súlyos politika válság alakult ki az országban.

6.2. A kibővüléssel az ASEAN az EU-hoz hasonló dilemma elé került, miközben a megoldáshoz szükséges eszközei jóval gyengébbek az európai integrációénál. Az ASEAN-nak ráadásul különböző gazdasági adottságokat és eltérő politikai rendszereket kell azonos keretbe foglalnia. Ha a politikai különbségek még kezelhetők is lennének (kompromisszumok, nyomásgyakorlás stb. révén), a gazdaságiak megoldása jóval bonyolultabb: ehhez ugyanis az adott keretek között elsősorban pénz kell, ami nincs. A kibővüléssel tehát az ASEAN problémái nagyságrendileg megnövekedtek, ami divergálást, döntésképtelenségi veszélyt eredményezett, amely az 1997-es válsággal még csak súlyosbodott.

6.3. Az újonnan felvett országok az ASEAN dialóguspartnereinek szemében nem vagy alig szalonképesek, ami megronthatja az ASEAN viszonyát e hatalmakkal, és a multilaterális párbeszédet bilaterálissá degradálhatja.

6.4. Az ASEAN gazdagabb országainak még a krízis előtt sem volt annyi erejük, hogy – mint az EU centrumországai – anyagilag segítsék a szegényebbek felzárkózását. Így fennáll a veszély, hogy a folyamatban lévő kereskedelmi liberalizáció növeli a fejlettségi szakadékokat („kétsebességes” AFTA). A „Hatok” már 2000 végéig, Vietnam 2006-ig, a másik 3 új tagország talán 2010-ig valósítja meg – legalábbis a célkitűzés szerint – a regionális szabadkereskedelmet.

6.5. Az ASEAN számára tehát a 90-es évek utolsó harmada vízváltó volt. A tömörülést ekkor érő sokkhatások és a soron lévő feladatok (kibővülés, pénzügyi válság, integrációs „mélyülés” – AFTA, és integrációs „nyitás” – ASEM, APEC) olyan kihívásokat jelentettek számára, amelyekre nem tudott megnyugtató választ adni. (Az 1997-es krízistől teljesen független, hogy az ASEAN-országok még mindig csak kereskedelmük

egyötödét bonyolítják egymás között, s ennek is 80%-át a külpiacokhoz kötött Szingapúrral fenntartott bilaterális kapcsolatok adják. A reálintegráltságnak ez a szintje a megalkulás óta változatlan, és jóval alacsonyabb nemcsak az EU-énál, de az észak-amerikai integrációt, a NAFTA-t jellemzőnél is.)

6.6. Az ASEAN jövője szempontjából biztatónak tűnhet, hogy a krízis óta a tagországok a következő területeken határoztak az együttműködés folytatásáról:

- * Felügyelő mechanizmus felállítása a makrogazdasági tendenciák és a rövid távú tökemozgások ellenőrzésére.
- * Az ASEAN pénzügyminiszterei és jegybankelnökei ezentúl gyakrabban találkoznak a pénzügyi- és gazdaságpolitikák kölcsönös ismerete végett.
- * Az AFTA (a regionális kereskedelem liberalizálásának) felgyorsítása.
- * Az ipari kooperáció további támogatása.
- * Tengerentúli bemutatók szervezése a működőtöke becsalogatása érdekében.

6.7. A krízissel ugyan felmerült a fentieknél szorosabb együttműködés gondolata is, de ezt az igényt a tagországok egyéni bajai, az egymás segítéséhez nem elegendő erőforrások, a kibővülés pótlólagos gazdasági-politikai-intézményi terhe nem engedték hatóerővé válni. Az 1997-es krízis reflektorfénybe állította az ASEAN gyengeségeit. Így egyelőre pusztába kiáltott szó maradt a thaiföldi külügyminiszternek az 1998-as találkozón tett javaslata, amely szerint az ASEAN cserélje fel az egymás belügyeibe való be nem avatkozás princípiumát a „rugalmas kapcsolódás” (*flexible engagement*) elvével. Azaz akkor lenne szó „beavatkozásról”, ha az egyik országban történtek kihatással vannak a többiekre. A „rugalmas kapcsolódás” mellett további javaslat az ún. „mínusz X-formula” amely szintén az egyhangúság követelményét volna hivatva megkerülni. Eszerint az egyes javaslatokat a velük egyet értő tagországok a többiektől függetlenül életbe léptethetnék. (Ez különösen a nagyobb regionális együttműködési fórumokon, így például az ASEM-ben bírna jelentőséggel.) A 2000. júliusi külügyminiszteri találkozón megszületett válságmenedzselési tervben azonban változatlanul a konszenzus és a be nem avatkozás voltak a kulcsszavak.

6.8. Ami a középtávú jövőt illeti: az ASEAN-országokban az elkövetkező néhány év a gazdasági konszolidáció, a lassú politikai reformok éve lesznek. A gazdasági növekedés gyorsul, de nem valószínű, hogy tartósan elérné a krízis előtti szintet. Valószínű, hogy mindezeknek köszönhetően az ASEAN és tagországi nemzetközi megítélése is javul majd. A válság és hatása azonban nem múlhat el nyomtalanul: az ASEAN gazda-

sági teljesítményével kapcsolatos eufória valószínűleg nem tér vissza, ami nem is baj. A régióról alkotott kép kiegyensúlyozottabb, reálisabb lesz.

6.9. Az ASEAN 4 alapító nagygazdasága (Fülöp-szigetek, Thaiföld, Malaysia, Indonézia) mindig is a világgazdaság vezető erőinek függeléke volt. A 70-es évek nemzeti piacra koncentráló, a világgazdasági nyitást dirigizmussal kombináló fejlesztéseik sikerei sokak szemében a felemelkedés, az önállósulás, a felzárkózás lehetőségének hamis illúzióját keltették. Az 1997-es események megmutatták, milyen nagymértékben függenek ezek az országok (is) a világpiacon szabadon mozgó nagytőkéktől. A krízis nyomán beinduló politikai-gazdasági reformok eredménye semmi esetre sem az ezen erőktől való függetlenedés, hanem a „menekülés előre”-elv alapján a gazdaságok nagyobb fokú nyitottsága, növekvő világgazdasági integráltsága lesz.

6.10. Az ASEAN-integráció kohéziója az említett problémák miatt az utóbbi időben meggyengült, így a tagországok nem fognak egyhamar új feladatokat felvállalni. A regionális szabadkereskedelem és biztonság már meglévő szervezeteinek (AFTA, ASEAN Regional Forum) erősítése várható – és a kibővülés tükrében már ez is nagy eredménynek fog számítani. Az intrakereskedelem liberalizálása (AFTA) a jövőben dinamizáló tényező lehet a gazdaságok számára. Az 1997-ben felmerült igény ellenére további gazdaságpolitikai együttműködés beindítása középtávon nem valószínű. A társadalmi-politikai párbeszéd fejlődésének ugyanakkor kedvező jele, hogy 2000 novemberében egybegyűlnek az ASEAN „nem hivatalos” képviselői. Ezen az indonéziai Batamban összeülő „népgyűlésen” különböző NGO- (kormánytól független) szervezetek, az akadémiai és üzleti világ képviselői lesznek jelen. Témája pedig felöleli a térség minden lényeges gazdasági-társadalmi problémáját, mint például: biztonság, emberi jogok, fenntartható fejlődés, környezetvédelem, média stb. Ennek gyakorlati jelentősége az, hogy a gazdasági folyamatok ellentmondásai és a változások, krízisek terheit viselők érdekei erőteljesebb megvilágításba kerülnek, ami már középtávon is hozhat némi változást a gazdasági-társadalmi programok, a reformok irányultságában.

6.11. Nem kerül le a napirendről a szélesebb regionális együttműködés (az APEC és ASEM mellett a Dél-Koreát, Japánt és Kínát is magában foglaló „kelet-ázsiai közös piac”) gondolata, de itt sem várható áttörés. Az APEC-ben ugyan 2020-ig teljes liberalizációt terveznek (a fejlettebb országok már 2010-ig megnyitják piacukat), de ennek hatása 2003-ig még nem lesz érezhető. A legutóbbi APEC-csúcson (1999. november, Auckland, Új-Zéland) a tagországok megerősítették gazdasági és technikai kooperációs szándékukat is (közepes vállalkozások támogatása, infrastruktúra, humán erőforrások, szervezeti reformok), amely azonban az 1997-es válság hatásaival küszködő ASEAN-országok esetében az elkövetkező néhány évben még biztosan csak szándék marad.

(Konkrét akcióterv nem is született az APEC-ben a kívánt célok megvalósítására.) Az 1997-es sokk tehát megrázta ugyan, de lényegében semmilyen irányban nem térítette le az ASEAN-t eddigi lassú léptű fejlődési útjáról.

* * * * *